

Overgang fra skole til erhvervsliv
Grundlæggende principper og anbefalinger til brug for politiske beslutningstagere

I slutningen af 1999 iværksatte European Agency for Development in Special Needs Education en omfattende europæisk undersøgelse om overgangen fra skole til erhvervsliv med deltagelse af fagfolk fra 16 lande¹. Der blev indsamlet national information om eksisterende politikker, implementering af overgangsprocessen, problemer og resultater. De deltagende fagfolk blev bedt om at indsamle information i relation til områder som adgang til uddannelse for unge med særlige behov efter den obligatoriske skolegang, forekomsten af særligt planlagte programmer for en sådan overgang, de unges beskæftigelsessituation, forekomsten af lovgivning og politiske tiltag på området, initiativer til fremme af beskæftigelsessituationen for de unge samt områder med særlige problemer eller særlige styrker på nationalt plan.

For at sikre sig en så fyldestgørende og uddybende information fra hvert land som muligt blev der udvalgt et anseeligt antal specifikke projekter og initiativer til nærmere analyse. Projekterne omfattede særlige tiltag på skoler for ungdomsuddannelser, skoler og centre for erhvervs- og arbejdsmarkedsuddannelse og tilsvarende uddannelsesinstitutioner med tilbud til unge med særlige uddannelsesmæssige behov. Der blev ikke fokuseret på en bestemt målgruppe, da målet var at sikre et generelt overblik over situationen i de enkelte lande under hensyntagen til deres forskellige måder at prioritere på nationalt. På tilsvarende måde blev initiativerne heller ikke udvalgt ud fra, om de foregik i regi af det almene system eller på specialskoler og -uddannelsescentre.

Med udgangspunkt i det indsamlede materiale blev der gennemført en række studiebesøg og arbejds møder i de forskellige lande. Målet var at identificere ligheder og forskelle og at lave en indledende analyse, som på et erfaringsbaseret grundlag gjorde det muligt at pege på de nøglefaktorer der skal tages i betragtning og styrkes eller tilpasses i overgangen fra skole til arbejdsmarked.² Resultaterne af arbejdet afspejler de væsentligste problemstillinger og nøglefaktorer i forbindelse med overgangen fra skole til erhvervsliv for unge med særlige behov.

Væsentlige problemstillinger som unge med særlige behov, deres familier, lærere og vejledere står over for i overgangen fra skole til erhvervsliv.

Disse problemstillinger er behandlet gennem en analyse af eksisterende data og informationsmateriale på europæisk og internationalt plan. De problemer som fremhæves af uddannelses- og beskæftigelsessektorerne er samstemmende og nært forbundne. De væsentligste problemstillinger der fremhæves i de to sektorer er:

Der findes meget begrænsede *data* på området, hvilket gør det vanskeligt at sammenligne data fra forskellige lande. Selv om der anvendes forskellige definitioner og termer i de enkelte lande – som f.eks. handicappede studerende eller studerende med særlige behov – kan det slås fast, at antallet af unge med særlige

---

¹ Østrig, Belgien, Danmark, Finland, Frankrig, Tyskland, Grækenland, Island, Italien, Luxembourg, Nederlandene, Norge, Portugal, Spanien, Sverige og Det Forenede Kongerige.

² Specifikke oplysninger om de enkelte lande og særlige interesseområder findes i databasen på adressen www.european-agency.org

uddannelsesmæssige behov gennemsnitligt udgør mellem 3 % og 20 % af alle unge under 20 år

Gennemførelsesprocenter. I 1995 udgjorde gruppen af europæiske unge i aldersgruppen 20-29 år uden afsluttet ungdomsuddannelse omkring 30 %. Dette tal er endnu højere for unge med særlige uddannelsesmæssige behov. Det er vanskeligt at fastslå præcist hvor mange der forlader uddannelsessystemet umiddelbart efter den obligatoriske skolegang, men det er muligt at fastslå at mange aldrig når ud over denne.

Adgang til undervisning og uddannelse. I teorien har unge med særlige uddannelsesmæssige behov adgang til de samme uddannelsesstilbud som alle andre, men i praksis bliver de næsten udelukkende tilbudt uddannelser som kun fører til en tilværelse med sociale ydelser eller lavtlønnet arbejde. Tilbuddene er ikke altid relevante for de unge, og undervisningen og uddannelsesprogrammerne tager ikke altid hensyn til deres interesser og behov. Disse omstændigheder stiller de unge i en uheldig situation på det frie arbejdsmarked.

Forberedelse til erhvervslivet og erhvervsuddannelser. Ofte mangler der sammenhæng mellem erhvervsuddannelsen og de faktiske forhold som de unge møder på arbejdspladsen. Uddannelsen foregår ofte i segregerede foranstaltninger og sigter sjældent på at kvalificere de unge til mere komplekse jobs. Personer med handicap opnår ikke de nødvendige kompetencer. Uddannelsesstilbuddene skal i højere grad skræddersys til den aktuelle efterspørgsel på arbejdsmarkedet.

Ledighedsprocent. Ledighedsprocenten for handicappede er to til tre gange højere end for personer uden handicap. Nationale data omfatter kun registrerede handicappede, men mange handicappede registreres ikke som arbejdsløse, fordi de ikke har nogen chance for at få beskæftigelse. Bekæmpelse af arbejdsløsheden for personer med handicap har udviklet sig til den tredjestørste post på det sociale udgiftsbudget, lige efter udgifterne til folkepensioner (alderspension) og sundhedsudgifter.

Forventninger og holdninger. Samtlige rapporter er enige på dette område. Både lærere, forældre, arbejdsgivere og befolkningen generelt undervurderer handicappede personers kompetencer. Samarbejde på alle områder inden for uddannelsessektoren er en vigtig forudsætning for at fremme et realistisk syn på de unges kompetencer, også i forbindelse med overgangen til erhvervslivet.

Adgangsforhold på arbejdspladsen. Der er stadig problemer med de fysiske adgangsforhold på arbejdspladserne, og også med adgangen til personlig og teknisk støtte til personer med handicap. Oplysning og rådgivning til arbejdsgiverne er et andet vigtigt indsatsområde, der fremhæves i mange rapporter.

Implementering af eksisterende lovgivning. I nogle lande findes der ingen lovgivning omkring overgangen til erhvervslivet, eller også er den udformet så løsninger bliver stive og ufleksible. Kvoteordninger til fremme af beskæftigelsen hos handicappede viser sig at være vanskelige at få til at fungere i praksis. De fleste lande anvender en kombination af forskellige tiltag, som menes at fungere i større eller mindre omfang.

Afgørende aspekter som skal tages i betragtning i forbindelse med overgangen fra skole til erhvervsliv, og som tager højde for de aktuelle problemer.

Disse aspekter er behandlet gennem diskussioner og analyse af det informationsmateriale som de deltagende faglige eksperter fra 16 lande har bidraget med. Der er seks aspekter man i særlig grad skal være opmærksom på:

- Overgangen fra skole til erhvervsliv er en proces som skal støttes gennem implementeringen af lovgivningsmæssige og politiske initiativer.
- Det er vigtigt at man giver de unge mulighed for at medvirke aktivt i processen og respekterer deres personlige valg. De unge, deres familier, lærere og rådgivere skal samarbejde om at udforme en individuel plan.
- Som et led i overgangsprocessen skal der udarbejdes en individuel uddannelsesplan, som sætter fokus på den unges udvikling og eventuelle nødvendige justeringer i uddannelsesforløbet.
- Direkte medvirken og samarbejde mellem alle involverede parter er en nødvendig forudsætning.
- Der skal etableres et tæt samarbejde mellem skoler og arbejdsmarked, så de unge får et realistisk billede af forholdene på en rigtig arbejdsplads.
- Overgangen fra skole til erhvervsliv er et led i en lang og kompleks proces som skal modne de unge til at klare en tilværelse som selvstændige og økonomisk uafhængige voksne.

De væsentligste faktorer som henholdsvis fremmer eller hæmmer en vellykket overgang fra skole til erhvervsliv.

På grundlag af konkrete projekter og initiativer udvalgt af de deltagende faglige eksperter har det - med udgangspunkt i faktiske overgangsforløb - været muligt at udlede en række faktorer som knytter sig til de seks aspekter angivet ovenfor og som enten fremmer eller hæmmer en vellykket overgang fra skole til erhvervsliv. Gennemgangen af disse faktorer viser at meget få af dem optræder isoleret. Langt de fleste indgår i komplekse sammenhænge og situationer og er nært forbundne med hinanden.

Politiske anbefalinger

I forbindelse med undersøgelsen er der udarbejdet en række anbefalinger for den fremtidige håndtering af overgangen fra skole til erhvervsliv. Disse anbefalinger er rettet mod politiske beslutningstagere i forbindelse med arbejdet med at udvikle og forbedre overgangsprocessen.

De politiske anbefalinger er ment som retningslinier for indsatsen på det lokale, regionale og nationale niveau. De tager udgangspunkt i de aspekter og faktorer som er gennemgået i slutrapporten³, og der er lagt særlig vægt på praktiske foranstaltninger som kan være med til at sikre en vellykket overgangsproces for unge med særlige behov.

Politiske initiativer og implementeringen af dem i praksis

Politiske beslutningstagere bør:

³ Se www.european-agency.org

- Sikre overensstemmelse mellem initiativer som iværksættes af forskellige instanser, så man undgår ny lovgivning som overlapper eller er i modstrid med eksisterende lovgivning.
- Sikre en effektiv implementering af lovgivningen så man undgår forskelsbehandling og/eller diskrimination som følge af en ulige fordeling af menneskelige og tekniske ressourcer.
- Systematisk rådføre sig med brugerorganisationer og udvise respekt for deres holdninger.
- Være lydhøre og gennemføre tiltag som aktivt øger de unges muligheder for at finde beskæftigelse og føre en selvstændig tilværelse.
- Føre tilsyn med og evaluere alle tiltag som er møntet på at fremme handicappedes interesser, herunder kvoteordninger og særlige skatteregler, og sikre at de forskellige instanser på det nationale, regionale og lokale niveau fungerer efter hensigten og samarbejder effektivt.
- Sikre at arbejdsgiverne har mulighed for at orientere sig grundigt om nye politiske og lovgivningsmæssige initiativer og retningslinier.
- Fremme dannelsen af lokale netværk, hvor alle samarbejder om at sikre at nationale politikker også gennemføres på det lokale plan.

Deltagelse af de studerende og respekt for deres personlige valg.

Politiske beslutningstagere bør:

- Afsætte de fornødne ressourcer (tid og penge) der kræves for at skolerne kan løse opgaverne i samarbejde med de studerende og deres familier.
- Sikre at ressourcerne anvendes effektivt til gennemførelsen af et sådant samarbejde.

Udarbejdelse af hensigtsmæssige individuelle uddannelsesplaner

Politiske beslutningstagere bør:

- Sikre at skolerne har de fornødne ressourcer til at udvikle individuelle uddannelsesplaner. Det er især vigtigt at lærerne har tilstrækkelig tid til rådighed og adgang til vejledning.
- Sørge for at der udarbejdes en udslningsplan som led i den individuelle uddannelsesplan.
- Opsætte kvalitetsstandarder for individuelle uddannelsesplaner.
- Sikre at de unges kvalifikationer dokumenteres i deres uddannelsesbeviser og at enhver form for diskrimination undgås.

Direkte medvirken og samarbejde mellem alle involverede parter

Politiske beslutningstagere bør:

- Sikre at der etableres et tværgående samarbejde mellem de involverede instanser og at dette samarbejde bliver opretholdt.
- Fastlægge en klar ansvarsfordeling mellem de involverede instanser med henblik på at sikre en effektiv koordinering af indsatsen.
- Sikre at koordinering og ansvarsfordeling evalueres med henblik på at vurdere behovet for eventuelle justeringer.
- Sikre at alle parter lever op til deres ansvar og deltager i koordineringsarbejdet.

- Motivere arbejdsgivere og fagforeninger til at deltage aktivt.
- Tilskynde til samarbejde mellem alle parter som er involveret på nationalt plan.

Tæt kontakt mellem skole og arbejdsmarked

Politiske beslutningstagere bør:

- Sikre at alle unge oplever realistiske arbejdssituationer.
- Garantere at alle unge får tilbud om at komme i erhvervspraktik og at der udvises respekt for de individuelle behov de måtte have.
- Gøre det muligt at tilrettelægge fleksible praktikprogrammer, for eksempel i form af forberedelseskurser forud for egentlig erhvervspraktik i virksomheder.
- Sikre at virksomheder både formelt og uformelt tilskyndes til at etablere praktikpladser (skattebegunstigende eller sociale foranstaltninger osv.).
- Understrege og påvise de potentielle gensidige fordele gennem synliggørelse af positive eksempler.
- Involvere arbejdsgiverne i de forskellige tiltag i samarbejde med arbejdsformidlingen, iværksætte fælles informationskampagner og etablere netværk af virksomheder og fagforeninger.
- Sikre et formelt samarbejde mellem de forskellige instanser inden for uddannelses- og beskæftigelsessektoren.
- Stille midler til rådighed til løbende efteruddannelse af lærere.

Overgangen til erhvervslivet er en del af en lang proces

Politiske beslutningstagere bør:

- Tage alle nødvendige midler i brug for at sikre en vellykket overgang fra skole til erhvervsliv, herunder identificere og fjerne de hindringer, der måtte være.
- Undgå stive og ufleksible procedurer på uddannelsesområdet (f.eks. vurderingsprocedurer).
- Tilskynde til øget samarbejde både inden for og mellem de forskellige instanser og rådgivningsenheder og være opmærksomme på at det er nødvendigt at der bruges tid på samarbejds- og koordineringsopgaver.
- Sikre at overgangsplanerne udarbejdes på et tilstrækkeligt tidligt tidspunkt i de unges uddannelsesforløb og ikke blot ved afslutningen på den obligatoriske skolegang.
- Være opmærksomme på nødvendigheden af at en bestemt fagperson fungerer som referenceperson og rådgiver for den unge i overgangsfasen.

Hvis de foreslåede anbefalinger tages til efterretning vil man, ifølge de faglige eksperter, politiske beslutningstagere samt virksomheds- og fagforeningsrepræsentanter som har medvirket i dette projekt, kunne forbedre overgangen fra skolen til erhvervslivet og mindske de problemer som de unge møder når de forlader skolen og skal sikre sig beskæftigelse.

Yderligere oplysninger

Specifikke oplysninger om de enkelte lande og/eller særlige interesseområder findes i databasen på agenturets websted på adressen:

<http://www.european-agency.org/transit/index.html>

Yderligere oplysninger om projektet (herunder rapporten, som findes på 13 sprog) samt information om agenturet og dets øvrige arbejdsområder fås ved henvendelse til:

The European Agency for Development in Special Needs Education

Sekretariat

Østre Stationsvej 33

DK – 5000 Odense C Denmark

Tel: +45 64 41 00 20

secretariat@european-agency.org

Bruxelles-kontor:

Avenue Palmerston 3, B-1000 Bruxelles, Belgien

Tel: +32 2 280 33 59 Fax: +32 2 280 17 88

E-mail: brussels.office@european-agency.org

Websted: www.european-agency.org